

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**PERCIPIRANA POPULARNOST U RANOJ ADOLESCENCIJI:  
SPOLNE RAZLIKE TE POVEZANOST S USAMLJENOŠĆU I  
RELATIVNIM PUBERTALNIM STATUSOM**

Diplomski rad

Vanja Putarek

Mentor: Prof. dr. sc. Gordana Keresteš

Zagreb, 2012.

## SADRŽAJ

UVOD.....	1
Percipirana popularnost .....	1
Relativni pubertalni status .....	4
Usamljenost .....	6
CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA .....	8
METODOLOGIJA .....	10
Ispitanici .....	10
Mjerni instrumenti .....	10
Postupak .....	12
REZULTATI .....	13
RASPRAVA.....	20
ZAKLJUČAK.....	25
LITERATURA .....	26

Percipirana popularnost u ranoj adolescenciji: spolne razlike te povezanost s usamljenošću i relativnim pubertalnim statusom

Vanja Putarek

**SAŽETAK**

Percipirana popularnost i njena povezanost s drugim varijablama relativno je neistraženo područje, ali vrlo važno za socijalni i emocionalni razvoj u ranoj adolescenciji. Stoga je cilj ovog istraživanja bio utvrditi spolne razlike u percipiranoj popularnosti i povezanost percipirane popularnosti sa spolom procjenjivača i procjenjivane osobe. Također, istražen je odnos između percipirane popularnosti i usamljenosti te relativnog pubertalnog statusa uz spol kao moderator tih odnosa. U istraživanju je sudjelovalo 290 učenika šestih i sedmih razreda osnovne škole. Primijenjeni mjerni instrumenti bili su Sociometrijski upitnik percipirane popularnosti, UCLA skala usamljenosti i Skala pubertalnog razvoja. Pokazalo se da su mladići popularniji od djevojaka. Nadalje, mladići procjenjuju druge mladiće popularnijima nego djevojke, a djevojke procjenjuju druge djevojke popularnijima nego mladiće. Nisko popularni učenici usamljeniji su od srednje i visoko popularnih učenika, a između srednje popularnih učenika i visoko popularnih učenika nema razlike u usamljenosti. Djevojke su bile usamljenije od mladića. Učenici različitog relativnog pubertalnog statusa ne razlikuju se u popularnosti. Spol se nije pokazao moderatorom u odnosu između percipirane popularnosti i usamljenosti te relativnog pubertalnog statusa.

Ključne riječi: percipirana popularnost, rana adolescencija, spolne razlike, usamljenost, relativni pubertalni status

Perceived popularity in early adolescence: Sex differences and relationship with loneliness and pubertal timing

Vanja Putarek

**ABSTRACT**

Perceived popularity and its relationship with other variables is an under-researched field, but very important for social and emotional development in early adolescence. The aim of this study was to examine gender differences in perceived popularity and the relationship of perceived popularity with gender of both the assessor and the assessed person. Furthermore, the relationship between perceived popularity and loneliness, as well as pubertal timing, was also investigated, with gender as a possible moderator in those relationships. Participants in this study were 290 elementary school pupils from sixth and seventh grade. Data were collected by Sociometric Questionnaire of Perceived Popularity, UCLA Loneliness Scale and Pubertal Development Scale. The study demonstrated that boys were more popular than girls. Furthermore, boys perceive other boys as more popular than girls, whereas girls perceive other girls as more popular than boys. Low popular students are more lonely than average and high popular students, while differences in loneliness between average and high popular students were not found. Girls were lonelier than boys. Students with different pubertal timing did not differ in popularity. Gender did not moderate the relationship of perceived popularity with loneliness and pubertal timing.

Keywords: perceived popularity, early adolescence, gender differences, loneliness, pubertal timing

## UVOD

### *Percipirana popularnost*

Adolescencija je razvojno razdoblje u kojem vršnjaci postaju vrlo važan agens socijalizacije (Berk, 2008). Pokušavajući postići veću razinu autonomije od roditelja, mladi se usmjeravaju prema vršnjacima s kojima istražuju nove životne stilove i formiraju svoj identitet. Stoga položaj među vršnjacima zauzima značajno mjesto u psihološkom i socijalnom razvoju adolescenata.

Prema Lease, Musgrove i Axelrod (2002), socijalni status je multidimenzionalni konstrukt koji se definira na različite načine. Prva perspektiva temelji se na sociometrijskom shvaćanju prema kojem vršnjačko prihvaćanje predstavlja stupanj u kojem se pojedinac sviđa vršnjacima. Najčešći način određivanja sociometrijskog socijalnog statusa je pomoću nominacija, odnosno imenovanja vršnjaka koji se pojedincu najviše i najmanje sviđaju (Košir i Pečjak, 2005). Oduzimanjem broja nominacija sviđanja i nesviđanja razlikujemo djecu i adolescente na dimenziji socijalne preferencije, a njihovim zbrajanjem na dimenziji socijalnog utjecaja. Kombiniranjem standardiziranih rezultata na navedene dvije dimenzije dobivamo pet sociometrijskih kategorija. Točnije, popularna djeca i adolescenti dobivaju više nominacija sviđanja nego nesviđanja, dok je kod odbačene djece obrazac suprotan. Kontroverzni pojedinci dobivaju velik broj nominacija sviđanja i nesviđanja, a zanemareni mali broj obje vrste nominacija. Prosječnu kategoriju čine djeca i adolescenti s prosječnim brojem nominacija sviđanja i nesviđanja. Obilježja sociometrijski popularnih pojedinaca su druželjubivost, neagresivnost, razvijene socijalne i komunikacijske vještine te kognitivne sposobnosti, dok su odbačeni pojedinci agresivni, lošijeg školskog uspjeha, neodgovorni i niskog samopoštovanja (de Bruyn i van den Boom, 2005).

Prema Babad (2001) sociometrijska popularnost razlikuje se od prijateljstava koja podrazumijevaju dijadične i uzajamne odabire između pojedinaca. Pojedinci sociometrijski kategorizirani kao odbačeni također uspostavljaju prijateljstva i zadovoljni su njima.

U posljednje vrijeme istraživači razlikuju sociometrijsku popularnost od percipirane popularnosti koja predstavlja drugi pogled na socijalni status. Pokazalo se da adolescenti shvaćaju popularnost na drugačiji način nego što su istraživači pretpostavili definirajući sociometrijski određeno vršnjačko prihvaćanje kao popularnost. Naime, skupina percipirano popularnih adolescenata je heterogena i sadrži pojedince koji iskazuju prosocijalna ponašanja

i pojedince koje karakterizira makijavelistički sklop osobina poput agresivnosti, manipulativnosti, socijalne dominacije, težnje za središnjim položajem unutar grupe, moći i utjecajem (Mayeux, 2011). Razlikovanje sociometrijske i percipirane popularnosti objašnjava paradoks povezanosti visokog socijalnog statusa i agresivnosti. Točnije, agresivnim ponašanjima, osobito odnosnom agresijom adolescenti ostvaruju i štite kontrolu, moć i utjecaj nad vršnjacima, čime postižu percipiranu popularnost, ali smanjuju stupanj sviđanja, odnosno sociometrijsku popularnost (Cillessen i Mayeux, 2004).

U skladu s navedenim nalazima istraživanja su i stereotipi adolescenata o popularnim vršnjacima koji sadrže negativne i pozitivne elemente ovisno o popularnosti procjenjivača (Closson, 2009). Popularni mladići i djevojke opisuju popularne vršnjake kao zabavne, druželjubive i socijalno istaknute. Također, mladići opisuju popularne mladiće kao sportske tipove, a djevojke opisuju popularne djevojke kao tjelesno atraktivne. S druge strane, nepopularni i srednje popularni mladići i djevojke opisuju popularne vršnjake kao nepristojne, zlobne, prkosne, umišljene i manipulativne. Moguće objašnjenje negativnih stereotipa je ljubomora nepopularnih i srednje popularnih vršnjaka zbog romantičnih veza koje uspostavljaju popularni vršnjaci (Mayeux, 2011). Također, istraživanja pokazuju da nepopularni i srednje popularni vršnjaci žele poboljšati svoj socijalni položaj priključujući se popularnim vršnjacima koji ih odbijaju kao nepoželjne članove grupe. Posljedično se njihova srdžba prema popularnim vršnjacima povećava, što se odražava u negativnim stereotipima o popularnosti (La Fontana i Cillessen, 1999).

Percipirana popularnost određuje se na temelju prosudbene sociometrijske tehnike koja se razlikuje od afektivne sociometrije korištene u uobičajenim sociometrijskim istraživanjima jer istražuje popularnost iz perspektive djece i adolescenata (Babad, 2001). Primjena afektivne sociometrijske tehnike zahtijeva od sudionika iznošenje subjektivnih osjećaja o vršnjacima, dok prosudbena sociometrija podrazumijeva položaj procjenjivača kao suca koji direktno iznosi svoje prosudbe o popularnosti vršnjaka. Točnije, sudionici odgovaraju na eksplicitno pitanje: „Tko je popularan/nepopularan?“. Time istraživači izbjegavaju definiranje popularnosti i prepuštaju sudionicima istraživanja da sami procijene popularnost vršnjaka u skladu s vlastitim implicitnim teorijama o popularnosti.

Želja za postizanjem popularnosti najizraženija je u razdoblju rane adolescencije (LaFontana i Cillessen, 1999). U tom razdoblju, koje traje od 11. do 14. godine (Keresteš,

Brković i Kuterovac-Jagodić, 2010a), mladi se povezuju u klike i klape koje imaju čvršću hijerarhijsku strukturu nego dječje grupe (Lease i sur., 2002). Takvom stratifikacijom pitanje vodstva i socijalne dominacije postaje istaknuto. Posljedično, tijekom adolescencije povezanost sociometrijske i percipirane popularnosti se smanjuje s oko .70 u 10. godini na .30 kod mladića i -.20 kod djevojaka nakon četiri godine (Lansford, Killeya-Jones, Miller i Constanzo, 2009). Naime, u djetinjstvu djeca provode vrijeme u manjim grupama čije članove odabiru na temelju instrumentalnih kriterija, poput dopadljivosti pojedinaca kao partnera za igru i razmjenu igračaka. Provodeći više vremena s vršnjacima u školi i izvannastavnim aktivnostima, mladi pokušavaju biti viđeni, utjecajni i cijenjeni, što nije nužno povezano s prihvaćenošću i dopadljivošću među vršnjacima (Berk, 2008). Navedena negativna korelacija između dva oblika popularnosti kod djevojaka može se objasniti utemeljenošću njihovog pojma o sebi na socijalnim odnosima i položaju u vršnjačkoj grupi što rezultira pokušajima postizanja popularnosti usprkos mogućoj vršnjačkoj nenaklonosti (Eder, 1985). Također, djevojke češće koriste odnosnu agresiju kako bi postigle i zadržale popularnost nego mladići koji se oslanjaju na prijateljska i prosocijalna ponašanja (Cillessen i Mayeux, 2004).

Zbog spolne segregacije prisutne u ranoj adolescenciji (Berk, 2008), mladi češće odabiru kao popularne vršnjake istog nego vršnjake suprotnog spola (Card, Hodges, Little i Hawley, 2005). Nadalje, procjene djevojaka o popularnosti vršnjaka sukladnije su procjenama ostalih procjenjivača nego procjene koje daju mladići (LaFontana i Cillessen, 1999). Moguće je da zbog važnosti socijalnih odnosa u životu djevojaka i žena one imaju složenije stereotipe o popularnosti koje koriste za procjenu socijalnog statusa vršnjaka. Spolne razlike u sociometrijskoj popularnosti dobro su istražene, dok su spolne razlike u percipiranoj popularnosti rijetko proučavane. U manjem broju istraživanja koja su provedena dobiveni su nedosljedni rezultati. Dijkstra, Cillessen, Lindenberg i Veenstra (2010) nisu pronašli spolne razlike u percipiranoj popularnosti, dok su u istraživanjima Puckett, Wargo Aikins i Cillessena (2008) i Cillessena i Mayeux (2004) djevojke bile popularnije od mladića. Kako bismo provjerili spolne razlike u percipiranoj popularnosti, u ovom radu proučit ćemo razlike u razini percipirane popularnosti između mladića i djevojaka u ranoj adolescenciji i razlike u procjeni popularnosti vršnjaka ovisno o spolu procjenjivača i procjenjivane osobe. Pretpostavljamo da će mladići i djevojke procijeniti vršnjake istog spola popularnijima nego vršnjake suprotnog spola. Sukladno tome očekujemo da neće biti razlike u popularnosti

djevojaka i mladića jer će istospolne preferencije prilikom procjenjivanja popularnosti rezultirati uravnoteženjem popularnosti mladića i djevojaka na cijelom uzorku.

Ostvarivanje popularnosti povezano je s višim samopoštovanjem adolescenata (de Bruyn i van den Boom, 2005), većom socijalnom samoefikasnošću i socijalnom inteligencijom zbog efikasne primjene manipulativnih ponašanja (Puckett i sur., 2008). Međutim, odnos popularnosti s drugim varijablama treba dodatno istražiti kako bi se povećalo razumijevanje konstrukta važnog u socijalnom i emocionalnom životu adolescenata. Stoga ćemo se u ovom radu usmjeriti na dvije varijable čiji bi odnos s percipiranom popularnošću bilo korisno istražiti. Točnije, proučit ćemo povezanost percipirane popularnosti i usamljenosti te relativnog pubertalnog statusa.

U nastavku teksta koristit ćemo riječ „popularnost“ zbog jednostavnosti izražavanja i pritom ćemo podrazumijevati da se radi o percipiranoj popularnosti.

#### *Relativni pubertalni status*

Jedna od varijabli čiju povezanost s popularnošću ćemo istražiti je relativni pubertalni status. Početak adolescencije obilježava pubertet tijekom kojeg se odvijaju brojne biološke promjene koje značajno mijenjaju živote mladih (Berk, 2008). Pubertalne promjene odvijaju se od 8. ili 9. godine i za većinu djevojaka završavaju do 16. godine te za mladiće do 17.5 godina. Razinu pubertalnog sazrijevanja možemo odrediti na tri načina (Dorn, Dahl, Woodward i Biro, 2006). Prvo, objektivne mjere pubertalnog statusa odnose se na fiziološke mjere razvoja poput koncentracije hormona u krvi ili prisutnosti spermija u mokraći. Subjektivne mjere pubertalnog statusa čine drugi način procjene trenutne razine tjelesnog razvoja mladih, a određuju se pomoću samoiskaza o pubertalnim promjenama ili iskaza drugih o pubertalnim promjenama koje primjećuju kod mladih. Na temelju subjektivnih i objektivnih mjera može se odrediti apsolutni pubertalni status koji se odnosi na razinu tjelesnih promjena koje je pojedinac dosegao u određenom trenutku. Osim apsolutnog pubertalnog statusa, pomoću objektivnih i subjektivnih mjera procjenjuje se i relativni pubertalni status koji predstavlja treći pristup određivanju razine pubertalnog sazrijevanja. Točnije, treći pristup se usmjerava na individualne razlike u pubertalnom razvoju i odnosi se na vrijeme odvijanja pubertalnih promjena u odnosu na vršnjake istog spola te se naziva relativni pubertalni status. U novije vrijeme se unutar trećeg pristupa proučava brzina

odvijanja pubertalnih promjena koja se naziva pubertalni tempo (Marceau, Ram, Houts, Grimm i Susman, 2011). Prema vremenu sazrijevanja mlade dijelimo na one koji sazrijevaju rano, prosječno i kasno u odnosu na vršnjake istog spola i dobi (Keresteš i sur., 2010a), a prema brzini sazrijevanja na one koji sazrijevaju brzo, prosječno ili sporo (Marceau i sur., 2011).

Relativni pubertalni status povezan je s brojnim psihosocijalnim ishodima i smatra se važnijim za prilagodbu nego apsolutni pubertalni status (Keresteš i sur., 2010a). Prilikom proučavanja odnosa između vremena sazrijevanja i drugih varijabli trebamo uzeti u obzir spolne razlike. Tako su istraživanja pokazala da djevojke koje rano ulaze u pubertet, u odnosu na svoje vršnjakinje koje prosječno ili kasno sazrijevaju, imaju više internaliziranih problema, više vremena provode sa starijim adolescentima osobito starijim mladićima, ranije stupaju u spolne odnose, ranije počinju pušiti i konzumirati alkohol te su uključene u veći broj delinkventnih ponašanja (Mendle, Turkheimer i Emery, 2007). Također, pokazuju veće nezadovoljstvo tijelom i poremećeno hranjenje, nisko samopoštovanje (McCabe i Ricciardelli, 2004; Stice i Whitenton, 2002) i niže školsko postignuće (Cavanagh, Riegle-Crumb i Crosnoe, 2007). Za razliku od vršnjakinja koje rano ulaze u pubertet i imaju probleme u osnovnoj školi, djevojke koje kasno ulaze u pubertet imaju više teškoća u srednjoj školi (Lacković-Grgin, 2006). Točnije, u srednjoj školi se povećava količina sukoba koju djevojke koje kasno sazrijevaju imaju s roditeljima jer one traže autonomiju koju im odrasli, oslanjajući se na njihov fizički izgled, ne pružaju.

Kod mladića koji rano ulaze u pubertet uočavaju se anksiozni poremećaji i depresija, ali neka istraživanja pokazuju da su depresivniji mladići koji kasno ulaze u pubertet (Kaltiala-Heino, Kosunen i Rimpelä, 2003). Rani i kasni ulazak u pubertet kod mladića povezan je s ranim početkom pušenja i konzumiranja alkohola (Biehl, Natsuaki i Ge, 2007). Mladići koji kasno ulaze u pubertet imaju nisko samopoštovanje (Lacković-Grgin, 2006) i nezadovoljni su tjelesnim izgledom za razliku od mladića koji rano ulaze u pubertet kod kojih je zabilježeno visoko tjelesno samopoštovanje (McCabe i Ricciardelli, 2004).

Najrecentnija istraživanja usmjerila su se na pozitivne posljedice ranog pubertalnog razvoja. Istraživači su uočili da vršnjaci mlade koji ranije sazrijevaju, osobito suprotnog spola, percipiraju popularnijima, nego mlade koji ulaze u pubertet prosječno ili kasno (Reynolds i Juvonen, 2011; Teunissen i sur., 2011). Poistovjećivanje tjelesne zrelosti s ukupnom zrelošću



navodi odrasle da mladima koji rano sazrijevaju daju više autonomije, a vršnjake navodi da se oslanjaju na njih kao na vođe (Dijkstra i sur., 2010). Budući da su negativni korelati relativnog pubertalnog sazrijevanja opsežno istraživani, u ovom radu usmjerit ćemo se na pozitivan aspekt relativnog pubertalnog razvoja, percipiranu popularnost, kako bismo provjerili nalaze dosad malobrojnih provedenih istraživanja o povezanosti ova dva konstrukta. Time se ovaj rad pridružuje suvremenom pristupu nazvanom pozitivan razvoj mladih koji naglašava potencijale mladih, a ne rizike i razvojne nedostatke (Benson i sur., 2006). Očekujemo da će mladi koji ulaze u pubertet prije vršnjaka biti popularniji od vršnjaka koji ulaze kasnije jer će biti tjelesno zreliji što je važno za ostvarivanje popularnosti (Adler i Adler, 1998). Pritom ćemo proučiti moderacijsku ulogu spola u odnosu između popularnosti i relativnog pubertalnog statusa. Očekujemo da će kod djevojaka rani ulazak u pubertet biti u većoj mjeri povezan s većom popularnošću nego rani ulazak u pubertet kod mladića. Navedenu pretpostavku temeljimo na podacima istraživanja koja pokazuju da je rana adolescencija razvojno razdoblje u kojem su razlike između djevojaka koje rano sazrijevaju i njihovih vršnjaka najizraženije (Reynolds i Juvonen, 2011). Posljedično će biti istaknuta njihova tjelesna atraktivnost koja je važna za popularnost djevojaka (Closson, 2009). S druge strane, mladići sazrijevaju kasnije nego djevojke, pa su kod njih individualne razlike u ranoj adolescenciji u tjelesnom izgledu manje izražene (Keresteš, Brković i Kuterovac-Jagodić, 2010b).

### *Usamljenost*

Druga varijabla čiji odnos s percipiranom popularnošću privlači istraživačku pažnju je usamljenost. Peplau i Perlman (1982) definiraju usamljenost kao neugodan doživljaj koji se javlja uslijed nesklada između željene i trenutne kvalitete ili kvantitete socijalnih odnosa. Istraživanja pokazuju da nezadovoljstvo kvalitetom socijalnih odnosa ima značajniji doprinos na razinu usamljenosti nego nezadovoljstvo kvantitetom socijalnih odnosa (Heinrich i Gullone, 2006). Danas prevladava shvaćanje usamljenosti kao multidimenzionalnog konstrukta čije je facete prvotno odredio Weiss (1973). Prema njemu postoji socijalna usamljenost do koje dolazi uslijed socijalne neuključenosti i emocionalna usamljenost koja predstavlja odsustvo pouzdane figure privrženosti. Kasniji istraživači su nastavili proučavati usamljenost na temeljima Weissove (1973) kategorizacije usamljenosti. Tako DiTommaso i Spinner (1997) dijele emocionalnu usamljenost na usamljenost povezanu s obiteljskim i

romantičnim odnosima, dok Lasgaard, Goossens, Bramsen, Trillingsgaard i Elklit (2011) na uzorku adolescenata pronalaze i usamljenost vezanu uz odnose s vršnjacima što potvrđuje važnost vršnjaka u životu adolescenata.

Usamljenost je univerzalan ljudski doživljaj koji se javlja u svim dobnim skupinama iako je desetljećima prevladavalo mišljenje da se ne pojavljuje prije adolescencije (Heinrich i Gullone, 2006). Međutim, usamljenost je najizraženija u predadolescenciji i adolescenciji što se objašnjava velikim promjenama koje obilježavaju ta prijelazna razvojna razdoblja (Medved i Keresteš, 2011). Točnije razvojem apstraktnog mišljenja, koje uključuje razmišljanje o mogućem i idealnom životu, adolescenti zamišljaju savršene socijalne odnose, pa postaju osjetljivi na nedostatke u kvaliteti i kvantiteti trenutnih odnosa (Berk, 2008). Težnja za autonomijom, provođenje više vremena s vršnjacima nego s obitelji, izraženo socijalno uspoređivanje, izgradnja identiteta i uključivanje psiholoških obilježja, a ne samo tjelesnih atributa u pojam o sebi su procesi koji se odvijaju u adolescenciji i imaju važne implikacije na emocionalni i socijalni razvoj adolescenata (Heinrich i Gullone, 2006).

Osim dobnih razlika u usamljenosti istraživači su proučavali i spolne razlike. Prema Heinrich i Gullone (2006) spolne razlike u usamljenosti nisu prisutne u djetinjstvu i nisu pronađene u 50% istraživanja s adolescentima. Kada su razlike prisutne, ponekad su upućivale na veću usamljenost djevojaka, dok su u drugim slučajevima upućivale na veću razinu usamljenosti kod mladića. Moguće objašnjenje nedosljednosti rezultata o spolnim razlikama u usamljenosti je djelovanje artefakta metode procjene usamljenosti (Heinrich i Gullone, 2006). Budući da mladići teže priznaju da su usamljeni, upotrebom skala u kojima se spominje pojam „usamljenost“ mladići su postizali rezultate koji su upućivali na manju usamljenost, nego prilikom korištenja skala koje ne upotrebljavaju riječ „usamljenost“ u nazivu skale, uputi ili česticama. Rezultati istraživanja Medved i Keresteš (2011), koje je provedeno na mladima u ranoj adolescenciji uz korištenje Kratke verzije UCLA skale usamljenosti, upućuju na veću usamljenost mladića nego djevojaka. Budući da u našem istraživanju koristimo UCLA skalu usamljenosti očekujemo da će mladići u našem istraživanju biti usamljeniji od djevojaka.

U istraživanjima su pronađeni brojni korelati usamljenosti. Primjerice, usamljenost je povezana sa sramežljivošću i pesimizmom, neuroticizmom, manjom savjesnošću i ugodnošću,

nižim samopoštovanjem i depresijom (Cacioppo i Hawkey, 2009). Također, povezanost sociometrijskog socijalnog statusa i usamljenosti potvrđena je u većem broju istraživanja koja pokazuju da su djeca niskog sociometrijskog statusa usamljenija od djece visokog sociometrijskog statusa (Asher i Paquette, 2003). Osobito su usamljena odbačena djeca, dok se ostale sociometrijske kategorije djece ne razlikuju u razini usamljenosti. Pritom su odbačena-povučena djeca usamljenija od odbačene-agresivne djece jer su izložena viktimizaciji od strane agresivnih vršnjaka. Na temelju navedenih podataka postavlja se pitanje o odnosu između percipirane popularnosti i usamljenosti koje dosad nije razmotreno. U istraživanju Teunissen i sur. (2011) pronađena je povezanost percipirane popularnosti i depresivnih simptoma. Budući da je usamljenost povezana sa sociometrijskim socijalnim statusom i depresijom, koja je povezana s percipiranom popularnošću, korisno bi bilo istražiti odnos između percipirane popularnosti i usamljenosti što će biti jedan od problema ovog istraživanja. Prilikom proučavanja njihovog odnosa ispitat ćemo djelovanje spola kao moderatora tog odnosa. Budući da je djevojkama socijalni status važniji nego mladićima (LaFontana i Cillessen, 1999), očekujemo da će niska popularnost djevojaka biti jače povezana s usamljenošću nego niska popularnost mladića

## **CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA**

Unatoč važnosti vršnjaka u životu predadolescenata i adolescenata istraživači su tek u posljednjem desetljeću proširili svoje razumijevanje socijalnog svijeta mladih proučavanjem percipirane popularnosti. Kako bismo proširili rezultate postojećih istraživanja, u ovom radu proučit ćemo percipiraju li vršnjaci popularnijima mladiće ili djevojke. Istraživanje Carda i sur. (2005) uputilo je na razlike u procjenama popularnosti ovisno o spolu procjenjivača pa ćemo u ovom radu provjeriti njihov nalaz na hrvatskim adolescentima koristeći drugu metodu procjene popularnosti. Nadalje, u provedenim istraživanjima pažnja je bila usmjerena na vidljive ponašajne korelate popularnosti poput agresije. Ovim istraživanjem proširit ćemo ove spoznaje proučavanjem dosad zanemarenog odnosa između popularnosti i usamljenosti. Budući da su dosad najviše ispitivani negativni korelati relativnog pubertalnog statusa, u ovom istraživanju proučiti ćemo odnos između relativnog pubertalnog statusa i potencijalnog pozitivnog korelata, popularnosti. Istražujući odnos između popularnosti i usamljenosti te

popularnosti i relativnog pubertalnog statusa proučit ćemo moderacijsku ulogu spola u tim odnosima jer na temelju postojećih znanja o navedenim varijablama očekujemo da se položaj mladića i djevojaka u adolescenciji na njima razlikuje.

Ukratko, cilj ovog istraživanja je ispitati spolne razlike u popularnosti kod mladih adolescenata te odnos između popularnosti i usamljenosti te relativnog pubertalnog statusa uz spol kao moderator tih odnosa.

Na temelju do sada provedenih istraživanja i u skladu s ciljem istraživanja formulirani su sljedeći problemi i hipoteze:

Problem 1. Ispitati povezanost percipirane popularnosti sa spolom procjenjivača i spolom procjenjivane osobe.

Hipoteza 1a. Mladići i djevojke će procijeniti vršnjake istog spola popularnijima nego vršnjake suprotnog spola.

Hipoteza 1b. U cijelom uzorku neće biti razlike u popularnosti mladića i djevojaka.

Problem 2. Ispitati odnos između percipirane popularnosti i relativnog pubertalnog statusa te provjeriti moderacijsku ulogu spola u tom odnosu.

Hipoteza 2a. Raniji ulazak u pubertet bit će povezan s najvećom popularnošću, kasni s najmanjom, a prosječni ulazak s umjerenom popularnošću.

Hipoteza 2b. Povezanost relativnog pubertalnog statusa i percipirane popularnosti bit će jača za djevojke nego za mladiće.

Problem 3. Ispitati odnos između percipirane popularnosti i usamljenosti te provjeriti moderacijsku ulogu spola u tom odnosu.

Hipoteza 3a. Mladići će biti usamljenije od djevojaka.

Hipoteza 3b. Niska popularnost će biti povezana s najvećom usamljenošću, a visoka s najmanjom usamljenošću.

Hipoteza 3c. Veza usamljenosti i popularnosti će biti izraženija za djevojke nego za mladiće.

## METODOLOGIJA

### *Ispitanici*

U istraživanju je sudjelovalo 290 učenika 6. i 7. razreda dviju osnovnih škola s područja Varaždinske županije. Učenika 6. razreda bilo je 141 (48.6%), a učenika 7. razreda 149 (51.4%). Prosječna dob učenika iznosila je 12.9 godina ( $SD=0.617$ , raspon od 11.33 do 14.33). U uzorku je bilo 152 (52.4%) mladića i 138 (47.6%) djevojaka te je njihov broj bio ujednačen u oba razreda ( $\chi^2_{(1,290)}=0.243$ ;  $p>.05$ ).

### *Mjerni instrumenti*

#### Percipirana popularnost

Za mjerenje percipirane popularnosti korištena je prosudbena sociometrijska tehnika skalnih procjena. Zadatak učenika bio je procijeniti za svakog učenika iz razrednog odjeljenja na pet-stupanjskoj ljestvici od 1 (uopće nije popularan/popularna) do 5 (jako je popularan/popularna) koliko je popularan. Imena učenika koji nisu sudjelovali u istraživanju nisu se nalazila na listi. Učenici su dobili uputu da ne procjenjuju vlastitu popularnost, a ako su to učinili, samoprocjena popularnosti nije uzeta u obzir. Prema Maassenu, van Boxtelu i Goossensu (2005) tehnikom skalnih procjena dobivamo procjenu popularnosti svih ciljnih sudionika, lakše je primjenjiva, osobito kod djece i manjeg broja sudionika, te su procjene stabilnije nego procjene dobivene tehnikom nominacija. Tako su Massenu i sur. (2005) dobili test-retest pouzdanost između .49 i .56 za tehniku skalnih procjena, a za tehniku nominacija test-retest pouzdanost je bila između .24 i .33. Osim toga, nominacijama se traži procjena najčešće tri osobe koje su najviše ili najmanje popularne čime se dobiva podatak o ekstremnim skupinama i većina sudionika nije nominirana. Prilikom procjene popularnosti nisu potrebne procjene nepopularnosti što je etički prihvatljivo. Popularnost smo izračunali tako da smo zbrojili vršnjačke procjene popularnosti za svakog pojedinca i dobiveni zbroj podijelili s brojem procjenjivača. Prosječna popularnost na našem cijelom uzorku iznosila je 3.11 ( $SD=0.851$ ). Rezultati za poduzorke mladića i djevojaka prikazani su u tablici 1.

#### UCLA skala usamljenosti

UCLA skala usamljenosti (University of California at Los Angeles Loneliness Scale; Russell, 1996) sadrži 20 čestica na koje se odgovara na ljestvici od četiri stupnja pri čemu 1

znači „nikada“, 2 „rijetko“, 3 „ponekad“ i 4 „uvijek“. Zadatak učenika je odrediti koliko često se osjećaju na način opisan u česticama (npr. „Koliko često osjećaš da ti nedostaje društvo drugih?“). Ukupni rezultat definira se kao jednostavna linearna kombinacija rezultata na svim česticama i mogući raspon je od 20 do 80. Obrnuto bodovanje treba primijeniti za devet čestica. Aritmetička sredina na našem uzorku je iznosila 38.11 ( $SD=8.122$ , raspon od 24 do 66). Rezultati za poduzorke mladića i djevojaka prikazani su u tablici 1.

Pouzdanost unutarne konzistencije određena Cronbach-alfa koeficijentom u prijašnjim istraživanjima iznosila je između .89 i .94 (Russell, 1996). U našem istraživanju Cronbach-alfa koeficijent iznosi .85 za cijeli uzorak, .83 za poduzorak mladića i .87 za poduzorak djevojaka.

### Relativni pubertalni status

Relativni pubertalni status odredili smo na temelju rezultata na Skali pubertalnog razvoja (PDS) koju se konstruirali Peterson, Crockett, Richards i Boxer 1988. god., a na hrvatski jezik su je prevele Keresteš i sur. (2010a, 2010b). PDS se sastoji od pet pitanja, pri čemu su tri pitanja zajednička mladićima i djevojkama (o naglom rastu u visinu, promjenama kože i tjelesnoj dlakavosti), a dva su različita (dlačice na licu i promjene glasa za dječake te rast grudi i menarha za djevojčice). Na sva pitanja osim o menarhi odgovara se na ljestvici od četiri stupnja, pri čemu 1 znači „to mi se još nije počelo događati“ (prepubertalno), 2 „to mi se upravo počelo događati“, 3 „to mi se već neko vrijeme događa“ i 4 „to je kod mene već završeno“ (postpubertalno). Pitanje o menarhi je dihotomno, tipa „da-ne“, uz mogućnost odgovora "ne znam". Odgovoru „da“ pridjeljuje se vrijednost 4, a odgovoru „ne“ vrijednost 1 kako bi se omogućila usporedba s ostalim skalnim česticama. Uz odgovor „da“ traži se podatak o dobi menarhe. U našem istraživanju 4 djevojke odabrale su odgovor „ne znam“ i njihovi odgovori su bodovani kao odgovor „ne“. Na temelju odgovora na PDS-u određen je ukupan rezultat i aritmetička sredina odgovora na 5 pitanja koja predstavlja apsolutni pubertalni status (APS). APS se kretao u rasponu od 1.00 do 3.40 za mladiće ( $M=2.09$ ,  $SD=0.487$ ) te između 1.40 i 3.80 za djevojke ( $M=2.73$ ,  $SD=0.555$ ). Prema APS-u sudionike možemo svrstati u 5 kategorija: prepubertet (rezultati 0–1.7), početak puberteta (rezultati 1.8–2.4), sredina puberteta (rezultati 2.5–3.0), poodmakli pubertet (rezultati 3.1–3.6) i postpubertet (rezultati 3.7–4.0). U kategorijama „prepubertet“ i „početak puberteta“ nalazilo se 78.7% mladića i 45% djevojaka, u kategoriji „sredina puberteta“ 19.3% mladića i 37.3%

djevojaka, te u kategorijama „poodmakli pubertet“ i „postpubertet“ 2% mladića i 19.8% djevojaka. Više je mladića nego djevojaka u pretpubertetu i na početku puberteta, odnosno djevojke su tjelesno razvijenije nego mladići ( $\chi^2_{(1,284)}=74.068$ ;  $p<.001$ ). Prosječna dob menarhe bila je 12,00 godina ( $SD=0.900$ , raspon 8.25–13.25).

Relativni pubertalni status (RPS) izračunali samo na temelju APS-a. Unutar svakog spola i razreda približno jedna trećina mladih s najnižim APS-om svrstana je u kategoriju kasno sazrijevajuće djece, jedna trećina mladih mladih s najvišim rezultatom u kategoriju rano sazrijevajuće djece, i preostala približno jedna trećina mladih u kategoriju prosječno sazrijevajuće djece. Broj učenika i učenica u pojedinim kategorijama RPS-a prikazan je u tablici 3.

U istraživanju Keresteš i sur. (2010b) pouzdanost unutarnje konzistencije određena Cronbach-alfa koeficijentom iznosila je .72. Longitudinalnim istraživanjem Petersen, Crockett, Richards i Boxter (1988; prema Dorn i sur., 2006) dobili su koeficijente unutarnje konzistencije između .68 i .83. U našem istraživanju Cronbach-alfa koeficijent iznosio je .67 za cijeli uzorak, .59 za poduzorak mladića i .59 za poduzorak djevojaka.

#### Upitnik općih podataka

Kako bismo prikupili opće podatke o učenicima, za potrebe istraživanja konstruiran je Upitnik općih podataka. U njemu su traženi podaci o imenu i prezimenu učenika, spolu, dobi, razredu i školi koju učenik pohađa.

#### *Postupak*

Dopuštenje za provedbu istraživanja najprije je traženo od Etičkog povjerenstva Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koje je odobrilo nacrt istraživanja. Nakon toga su svoj pristanak dali ravnatelji škola. Sljedeći korak je bio odlazak u razredna odjeljenja i kratko objašnjenje cilja istraživanja djeci koja su roditeljima odnijela molbu za sudjelovanje zajedno s Pristankom na sudjelovanje njihovog djeteta u istraživanju. Roditeljima se u opisu istraživanja navelo da će identitet njihovog djeteta biti poznat samo istraživaču i da je to nužno za provedbu istraživanja kako bi se povezali odgovori koje će njihova djeca davati na različitim upitnicima. Pristanak je tražen na pasivan način, odnosno sljedeći dan su djeca čiji roditelji nisu pristali na sudjelovanje u istraživanju donijela u školu potpisane Pristanke, a djeca čiji su roditelji pristali sudjelovati u istraživanju nisu trebala Pristanke vraćati u školu niti su ih roditelji trebali potpisati. Roditeljska suglasnost tražena je

od 415 učenika iz 18 razrednih odjeljenja, a dobivena je za 290 učenika (odaziv 69.9%) što predstavlja ukupan broj učenika našeg uzorka.

Istraživanje je provedeno u veljači 2012. godine i vodila ga je autorica ovog rada. Primjena instrumenata odvijala se tijekom nastave ili za vrijeme sata razredne zajednice, ovisno o dogovoru s nastavnicama u školi. Prije primjene instrumenata djeci je rečeno da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno i da mogu odustati od istraživanja prije početka, ali i tijekom istraživanja. Naglašeno je da nitko osim istraživača neće imati uvid u njihove odgovore i zajamčena je povjerljivost podataka. Provedba istraživanja bila je grupna i trajala je oko 30 minuta. Učenici koji nisu sudjelovali u istraživanju su s nastavnicama koji su trebali održati taj nastavni sat radili aktivnosti koje su im oni organizirali. Upitnici su primijenjeni kod svih učenika istim redoslijedom počevši od Upitnika općih podataka preko procjene popularnosti učenika u razredu i UCLA skale usamljenosti do PDS-a. Nakon ispunjavanja upitnika učenicima je napomenuto da ne komentiraju svoje odgovore kako učenici koji su procijenjeni manje popularnima ne bi imali negativne emocionalne posljedice.

## REZULTATI

### *Deskriptivni pokazatelji*

U tablici 1 prikazana je deskriptivna statistika za varijable popularnost i usamljenost zasebno za mladiće i djevojke te rezultati provjere normaliteta distribucije Kolmogorov-Smirnovljevim testom.

*Tablica 1*

Aritmetičke sredine, standardne devijacije i značajnost odstupanja rezultata od normalne distribucije (Kolmogorov-Smirnovljev test) na mjerenim varijablama za poduzorke mladića (N = 152) i djevojaka (N=138).

	Mladići			Djevojke		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>K-S-Z</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>K-S-Z</i>
Popularnost	3.21	0.825	0.533	3.00	0.870	0.628
Usamljenost	36.83	7.535	0.910	39.52	8.505	1.285

Prema Kolmogorov-Smirnovljevom testu distribucije varijabli popularnost i usamljenost ne odstupaju od normalne, pa ćemo u daljnjim analizama koristiti parametrijske testove.



### Spolne razlike u popularnosti

Kako bismo ispitali spolne razlike u popularnosti te pridaju li mladići i djevojke veće procjene popularnosti vršnjacima istog ili suprotnog spola, proveli smo mješovitu analizu varijance. Spol procjenjivača bio je međugrupna varijabla, a spol procjenjivane osobe unutargrupna varijabla. U tablici 2 prikazane su aritmetičke sredine i standardne devijacije popularnosti mladića i djevojaka ovisno o spolu procjenjivača te rezultati mješovite analize varijance spol procjenjivača (2) x spol procjenjivane osobe (2) za procjene popularnosti.

Tablica 2

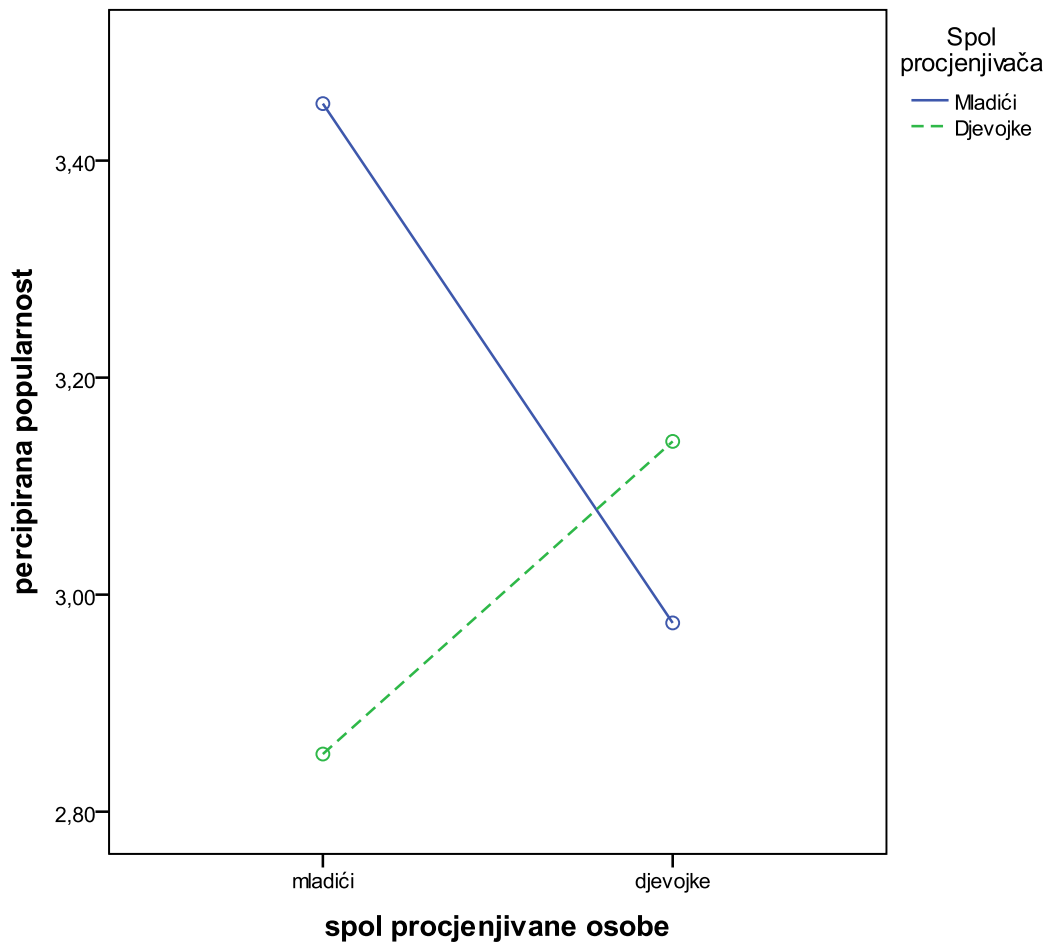
Aritmetičke sredine i standardne devijacije popularnosti mladića (N=152) i djevojaka (N=138) ovisno o spolu procjenjivača te rezultati mješovite analize varijance spol procjenjivača (2) x spol procjenjivane osobe (2) za procjene popularnosti.

Spol procjenjivača	Spol procjenjivane osobe	<i>M</i>	<i>SD</i>
Mladići	Procjena popularnosti mladića	3.45	0.805
	Procjena popularnosti djevojaka	2.85	0.829
	Ukupna procjena popularnosti koju daju mladići	3.17	0.868
Djevojke	Procjena popularnosti mladića	2.97	0.963
	Procjena popularnosti djevojaka	3.14	1.039
	Ukupna procjena popularnosti koju daju djevojke	3.05	1.002
Rezultati spol procjenjivača (2) x spol procjenjivane osobe (2) mješovite analize varijance	Izvor varijabiliteta		<i>F</i> -omjer
	Spol procjenjivača		4.689*
	Spol procjenjivane osobe		5.811*
	Spol procjenjivača x Spol procjenjivane osobe		94.184***

\* $p < .05$ ; \*\*\* $p < .001$

Rezultati obrade pokazuju da je glavni efekt „spol procjenjivača“ statistički značajan, odnosno da mladići daju veće procjene popularnosti nego djevojke ( $F_{(1,288)}=4.689$ ;  $p < .05$ ). Glavni efekt „spol procjenjivane osobe“ je statistički značajan ( $F_{(1,288)}=5.811$ ;  $p < .05$ ) i na temelju aritmetičkih sredina popularnosti prikazanih u tablici 1 možemo zaključiti da su mladići procijenjeni popularnijima nego djevojke. Interakcija varijabli je statistički značajna ( $F_{(1,288)}=94.184$ ;  $p < .001$ ) što znači da se procjene popularnosti mladića i djevojaka razlikuju ovisno o spolu procjenjivača. Da bismo odredili između kojih aritmetičkih sredina postoji

statistički značajna razlika provedena je analiza jednostavnih učinaka. Pritom smo koristili Bonferronijev postupak radi smanjenja vjerojatnosti pogreške tipa 1. Analizom jednostavnih učinaka pokazalo se da mladići percipiraju druge mladiće popularnijima nego djevojke ( $F_{(1,288)}=77.115; p<.001$ ) i da djevojke percipiraju druge djevojke popularnijima nego mladiće ( $F_{(1,288)}=25.378; p<.001$ ). Time smo potvrdili hipotezu vezanu uz prvi istraživački problem o spolnim razlikama u procjenama popularnosti vršnjaka različitog spola. Međutim, za djevojke nema razlike u procjeni popularnosti dobivenoj od mladića i djevojaka ( $F_{(1,288)}=2.024; p>.05$ ), dok su mladići procijenjeni popularnijima od drugih mladića nego od djevojaka ( $F_{(1,288)}=39.018; p<.001$ ). Interakcija između varijabli spol procjenjivača i spol procjenjivane osobe prikazana je na slici 1.



Slika 1. Popularnost mladića i djevojaka ovisno o spolu procjenjivača.

### *Popularnost i relativni pubertalni status*

U tablici 3 prikazan je broj i postotak mladića i djevojaka s obzirom na njihov relativni pubertalni status, odnosno broj i postotak rano, prosječno i kasno sazrijevaćih mladića i djevojaka.

*Tablica 3*

Broj (i postotak) rano, prosječno i kasno sazrijevaćih mladića (N=150) i djevojaka (N=134).

Spol		Relativni pubertalni status		
		Rano sazrijevaćući	Prosječno sazrijevaćući	Kasno sazrijevaćući
Spol	Mladići	46 (30.7%)	49 (32.7%)	55 (36.7%)
	Djevojke	49 (36.6%)	38 (28.4%)	47 (35.1%)
	Ukupno	95 (33.5%)	87 (30.6%)	102 (35.9%)

Za provjeru druge skupine hipoteza vezanih uz odnos popularnosti i relativnog pubertalnog statusa korištena je dvosmjerna analiza varijance s nezavisnim varijablama spol i relativni pubertalni status te zavisnom varijablom popularnost. U tablici 4 prikazane su aritmetičke sredine i standardne devijacije popularnosti s obzirom na spol učenika i relativni pubertalni status te rezultati dvosmjerne analize varijance spol (2) x relativni pubertalni status (3).

*Tablica 4*

Aritmetičke sredine i standardne devijacije popularnosti s obzirom na relativni pubertalni status za mladiće (N=150) i djevojke (N=134) te rezultati dvosmjerne analize varijance spol (2) x relativni pubertalni status (3).

		M	SD
Mladići	Kasno sazrijevanje	3.17	0.890
	Prosječno sazrijevanje	3.23	0.792
	Rano sazrijevanje	3.29	0.771
	Ukupno	3.23	0.819
Djevojke	Kasno sazrijevanje	2.85	0.823
	Prosječno sazrijevanje	2.97	0.975
	Rano sazrijevanje	3.18	0.833
	Ukupno	3.00	0.877
Rezultati spol (2) x relativni pubertalni status (3) analize varijance	Izvor varijabiliteta	F- omjer	
	Spol	5.371*	
	Relativni pubertalni status	1.687	
	Spol x relativni pubertalni status	0.311	

\* $p < .05$

Na temelju rezultata dvosmjerne analize varijance uočavamo da je glavni efekt spola statistički značajan, što je u skladu s rezultatima mješovite analize varijance prikazanima u tablici 2. Točnije, mladići su procijenjeni popularnijima od djevojaka. Međutim, hipoteze vezane uz drugi istraživački problem nisu potvrđene. Glavni efekt relativnog pubertalnog statusa nije statistički značajan, odnosno učenici različitog vremena sazrijevanja ne razlikuju se u popularnosti. Također, interakcija se nije pokazala statistički značajnom. Dakle, nema razlike u popularnosti procijenjenoj od strane vršnjak za mladiće i djevojke različitog vremena sazrijevanja.

#### *Popularnost i usamljenost*

Odnos između popularnosti i usamljenosti te moderacijsku ulogu spola provjerili smo koristeći dvosmjernu analizu varijance. Kako bismo proveli analizu varijance, učenike smo prema popularnosti podijeli u tri skupine. Točnije, oko 30% učenika koje su vršnjaci procijenili najmanje popularnima svrstali smo u kategoriju nisko popularnih. Kategorija

visoko popularnih učenika sastojala se od oko 30% učenika koje su vršnjaci procijenili najpopularnijima, a preostalih 40% učenika nalazilo se u kategoriji srednje popularnih učenika. Postoci kao granične točke odabrani su kako bi se uravnotežio broj učenika u pojedinim kategorijama. Naime, raspon procjena popularnosti bio je od 1.07 do 4.94 s najvećim brojem rezultata oko srednje točke (procjenu popularnosti između 2.5 i 3.5 imalo je 41.7% učenika). Uzimajući u obzir da je početna ljestvica definirana točkama koje označavaju nižu i višu popularnost, a ne popularnost i nepopularnost, te da kategorijama određujemo relativni položaj pojedinca među vršnjacima, bilo je opravdano podijeliti učenike u kategorije prema postocima. Istovremeno smo time osigurali podjednak broj učenika u krajnjim kategorijama. U tablici 5 prikazan je broj i postotak nisko, srednje i visoko popularnih mladića i djevojaka.

*Tablica 5*

Broj (i postotak) nisko, srednje i visoko popularnih mladića (N=152) i djevojaka (N=138).

		Popularnost		
		Nisko popularni	Srednje popularni	Visoko popularni
Spol	Mladići	38 (25.0%)	63 (41.4%)	51 (33.6%)
	Djevojke	49 (35.5%)	53 (38.4%)	36 (26.1%)
	Ukupno	87 (30.0%)	116 (40.0%)	87 (30.0%)

Kao što je prethodno navedeno, odgovor na treći istraživački problem potražili smo koristeći dvosmjernu analizu varijance. Nezavisne varijable bile su spol i kategorizirana popularnost, dok je zavisna varijabla bio rezultat na UCLA skali usamljenosti. U tablici 6 prikazane su aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata na UCLA skali usamljenosti s obzirom na spol učenika i popularnost te rezultat dvosmjerne analize varijance spol (2) x kategorizirana popularnost (3).

Tablica 6

Aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata na UCLA skali usamljenosti za mladiće i djevojke različite razine popularnosti te rezultati dvosmjerne analize varijance spol (2) x kategorizirana popularnost (3) za rezultate na UCLA skali usamljenosti.

		M	SD
Mladići	Nisko popularni	40.03	7.433
	Srednje popularni	36.87	7.861
	Visoko popularni	35.20	6.805
	Ukupno	36.83	7.535
Djevojke	Nisko popularni	43.06	9.509
	Srednje popularni	38.38	8.584
	Visoko popularni	38.35	7.009
	Ukupno	39.52	8.505
Rezultati spol (2) x kategorizirana popularnost (3) analize varijance	Izvor varijabiliteta	F- omjer	
	Spol	7.075**	
	Kategorizirana popularnost	7.754**	
	Spol x kategorizirana popularnost	0.364	

\*\*  $p < .01$

Dvosmjernom analizom varijance utvrđeni su statistički značajni glavni efekti spola ( $F_{(1,288)}=7.075$ ;  $p < .01$ ) i kategorizirane popularnosti ( $F_{(2,287)}=7.754$ ;  $p < .01$ ). Mladići i djevojke te učenici različite razine popularnosti ostvaruju različit rezultat na UCLA skali usamljenosti. Post-hoc analizom utvrđeno je da su djevojke usamljenije od mladića ( $t_{(287)}=-2.855$ ;  $p < .01$ ), što je suprotno postavljenoj hipotezi. Schefféovim testom analizirane su razlike između tri skupine popularnih učenika. Pokazalo se da su nisko popularni učenici usamljeniji od srednje i visoko popularnih učenika, dok između srednje popularnih učenika i visoko popularnih učenika nema razlike u usamljenosti. Time smo potvrdili naša očekivanja o odnosu popularnosti i usamljenosti jer smo pretpostavili da će visoka popularnost biti povezana s najmanjom usamljenošću, a niska popularnost s najvećom usamljenošću.

Hipotezu o spolu kao moderatoru između popularnosti i usamljenosti nismo potvrdili jer se interakcija između spola i kategorizirane popularnosti nije pokazala statistički značajnom.

Možemo zaključiti da smo djelomično potvrdili hipoteze vezane uz treći istraživački problem. Točnije, hipoteza vezana uz glavni efekt kategorizirane popularnosti je potvrđena, dok hipoteze za glavni efekt spola i interakciju između prediktorskih varijabli nisu potvrđene.

## **RASPRAVA**

Provedeno istraživanje ispitalo je spolne razlike u popularnosti i odnos između popularnosti i usamljenosti te relativnog pubertalnog statusa. Nakon statističke obrade podataka dobiveni rezultati su djelomično u skladu s postavljenim hipotezama.

Prvim istraživačkim pitanjem obuhvatili smo spolne razlike u popularnosti. Usprkos očekivanju da se mladići i djevojke neće razlikovati u popularnosti, dobiveno je da su mladići popularniji među svojim vršnjacima nego djevojke. Pokušavajući objasniti navedeni rezultat, usmjerit ćemo se na nekoliko mogućih objašnjenja. Prvo objašnjenje odnosi se na veličinu poduzorka mladića i djevojaka. Naime, zbog spolno segregiranih vršnjačkih grupa u ranoj adolescenciji (Berk, 2008) i veće procjene popularnosti vršnjaka istoga spola (Card i sur., 2005), mogli bismo pretpostaviti da će u slučaju značajno većeg broja mladića nego djevojaka u ukupnom uzorku, mladići biti procijenjeni popularnijima nego djevojke. Međutim, broj mladića i djevojaka u uzorku je podjednak pa ovo objašnjenje možemo odbaciti.

Drugo objašnjenje odnosi se na razlike u procjenama popularnosti ovisno o spolu procjenjivača i procjenjivane osobe. Rezultati statističke obrade pokazuju nam da mladići i djevojke daju veće procjene popularnosti vršnjacima istog nego različitog spola. Pritom je procjena popularnosti mladića statistički značajno veća kada su mladići procjenjivači nego djevojke. S druge strane, nema razlike u procjeni popularnosti djevojaka kada su procjenjivači djevojke i mladići. Stoga možemo zaključiti da su mladići na cijelom uzorku procijenjeni popularnijima od djevojaka jer djevojke rade manje razlike u procjenama popularnosti mladića i djevojaka nego mladići, odnosno procjene koje daju mladići su spolno pristranije nego procjene djevojaka.

Međutim, i mladići i djevojke različito procjenjuju popularnost vršnjaka ovisno o njihovom spolu. Točnije, mladići i djevojke procjenjuju popularnost vršnjaka istog spola većom nego popularnost vršnjaka različitog spola. Doduše, kao što je ranije navedeno, mladići rade veće razlike u procjenama popularnosti nego djevojke.

Dobiveni obrasci rezultata potvrđuju nalaze ranije provedenih istraživanja o spolnoj segregaciji u ranoj adolescenciji i spolnim razlikama u socijalnoj percepciji (Suitor, Minyard i

Carter, 2001). Vršnjačke grupe najčešće uključuju vršnjake istog spola i obilježava ih spolno stereotipna kultura (Berk, 2008). Primjerice, mladići prakticiraju kompetitivne igre i formiraju velike grupe, dok su djevojke usmjerene prema međuzavisnosti te preferiraju manje i intimnije grupe. Posljedično, mladima su aktivnosti grupe suprotnog spola odbojne i ne žele se priključivati tim grupama. Formiranjem grupa čiji su članovi pretežito istoga spola i provodeći više vremena s vršnjacima istog spola mladima je istaknutiji socijalni status vršnjaka istog spola, dok je socijalni status vršnjaka suprotnog spola manje uočljiv i podcijenjen. Međutim, djevojkama interakcije s mladićima postaju zanimljive i privlačne ranije nego mladićima interakcije s djevojkama. Pokušaje češće i otvorenije komunikacije od djevojaka mladići interpretiraju prijetećima zbog manje iskustava u emocionalnoj ekspresivnosti i slabijeg interesa za romantičnim vezama u odnosu na djevojke iste dobi. Također, djevojke su osjetljivije na socijalne odnose i usmjerenije na socijalne usporedbe te svoj identitet definiraju na temelju intrapersonalnih i interpersonalnih elemenata za razliku od identiteta mladića koji se temelji na intrapersonalnim elementima (Suiter i sur., 2001). Stoga će djevojke imati sofisticiranije načine percipiranja socijalnog statusa vršnjaka istog i suprotnog spola. K tome, djevojke su točnije u socijalnoj percepciji na način da njihove procjene popularnosti u većoj mjeri odgovaraju ukupnim procjenama nečije popularnosti nego procjene mladića (LaFontane i Cillessen, 1999). Naposljetku možemo zaključiti da djevojke u ranoj adolescenciji percipiraju spolne granice manje krutima nego mladići.

Što se tiče mladića, zbog češćeg kontakta s vršnjacima istog spola i mogućeg nedostatka interesa za kontaktom s djevojkama, popularnost djevojaka im je manje poznata i dostupna jer u grupi s kojom provode vrijeme njihova popularnost nije istaknuta. Osim efekta dostupnosti podjelom u grupe, primjerice prema spolu, pojavljuje se efekt homogenosti vanjske grupe, pa osobe percipiraju pripadnike druge grupe homogenijima nego što je stvarno slučaj (Aronson, Wilson i Akert, 2005). Posljedično slabije uočavajući visoku popularnost djevojaka zbog manje kontakata s njima, te percipirajući ih kao jednu homogenu grupu, mladići za većinu djevojaka smatraju da su manje popularne nego mladići.

Drugim i trećim istraživačkim problemom obuhvatili smo odnos između popularnosti i druge dvije varijable, relativni pubertalni status i usamljenost. Na temelju prethodnih istraživanja očekivali smo da postoji povezanost između popularnosti i ovih varijabli (npr. Reynolds i Juvonen, 2011; Teunissen i sur., 2011). Pritom smo uzeli u obzir moguću moderacijsku ulogu spola u odnosu između popularnosti i navedenih varijabli. Što se tiče



odnosa relativnog pubertalnog statusa i popularnosti, pokazalo se, suprotno očekivanjima, da kod oba spola vrijeme ulaska u pubertet nije povezano s popularnošću. Točnije, nema razlike u popularnosti mladića i djevojaka koji rano, prosječno i kasno sazrijevaju. Obrazac koji se uočava upućuje nam da se ranijim ulaskom u pubertet popularnost povećava i za mladiće i za djevojke, ali taj obrazac nije statistički značajan i ne možemo ga uzeti kao potvrdu naših hipoteza. Razmatrajući moguća objašnjenja dobivenih rezultata krenuli smo od raspona apsolutnog pubertalnog statusa koji pokriva gotovo cijeli mogući raspon rezultata. Stoga možemo pretpostaviti da se mladi svrstani u pojedine kategorije relativnog pubertalnog statusa razlikuju prema vidljivim tjelesnim obilježjima za koja smo na temelju ranijih istraživanja pretpostavili da su važna za ostvarivanje popularnosti. Međutim, većina mladih se nalazila u pretpubertetu i na početku puberteta. Osim toga, trebamo uzeti u obzir da se u ranoj adolescenciji u apsolutnom smislu ne može govoriti o kasnom sazrijevanju (Keresteš i sur., 2010b). Razlikovati se mogu mladi koji sazrijevaju rano od onih koji sazrijevaju prosječno, što osobito vrijedi za dječake kod kojih pubertalne promjene počinju kasnije nego u djevojčica.

Sljedeće objašnjenje nepotvrđivanja povezanosti relativnog pubertalnog statusa i popularnosti odnosi se na Cronbach-alfa koeficijente za poduzorke mladića i djevojaka koji iznose .59, što je niže od uobičajenih koeficijenata koji se kreću u rasponu od .68 do .83 (Dorn i sur., 2006). Dakle, unutarnja konzistencija PDS-a na našem uzorku je manja nego u drugim istraživanjima što upućuje na moguću neozbiljnost mladića i djevojaka prilikom odgovaranja na čestice PDS-a, nerazumijevanje sadržaja čestica ili neiskrenost za vrijeme odgovaranja.

Treće objašnjenje za nepotvrđivanje hipoteza vezanih uz drugi problem su kulturalne razlike u važnosti pojedinih obilježja za postizanje popularnosti. Točnije, očekivanja o važnosti tjelesnih obilježja za popularnost temeljili smo na rezultatima istraživanja provedenima na uzorcima američkih adolescenata. Moguće je da je u američkoj kulturi tjelesni izgled važniji za ostvarivanje socijalnog statusa, ugleda, moći i stvaranje dojma o osobi nego u hrvatskoj kulturi gdje mogu biti važnija prosocijalna ponašanja i ugodnost. U skladu s time, sociometrijska popularnost i percipirana popularnost možda su u većoj korelaciji kod hrvatskih adolescenata nego američkih što bi bilo korisno provjeriti u narednim istraživanjima. Uza sve to trebalo bi dodatno ispitati stereotipe hrvatskih adolescenata o popularnosti i kroskulturalno provjeriti stereotipe američkih adolescenata o popularnosti.

Istraživanjem smo proučavali i odnos između popularnosti i usamljenosti. Pretpostavili smo da će veća popularnost biti povezana s manjom usamljenošću što je potvrđeno provedenom statističkom obradom u okviru trećeg problema. Točnije, nisko popularni učenici u skupini vršnjaka su usamljeniji nego srednje i visoko popularni učenici. Međutim, između srednje i visoko popularnih pojedinaca nema razlike u razini usamljenosti. Dakle, za pojedinca nije važno da bude visoko popularan da bi bio manje usamljen nego nisko popularna osoba. Dovoljno je da bude barem srednje popularan, pa da se u razini usamljenosti ne razlikuje u odnosu na visoko popularne pojedince. Proučavajući odnos popularnosti i usamljenosti moramo uzeti u obzir korelate usamljenosti i popularnosti. Primjerice, usamljenost je povezana s nedostatkom socijalnih vještina, povlačenjem, izolacijom, manjom širinom socijalne mreže (Lacković-Grgin), što je važno i za popularnost. Stoga je moguće da popularnost djeluje kao medijator između manje socijalne mreže ili socijalne nekompetentnosti i usamljenosti, odnosno da su lošije socijalne vještine povezane s većom usamljenošću preko niske popularnosti. Navedenu medijacijsku ulogu popularnosti trebalo bi istražiti u narednim istraživanjima. Također, trebalo bi proučiti i recipročnost odnosa između popularnosti i usamljenosti. Naime, pokazalo se da je popularnost u recipročnom odnosu s odnosnom agresijom, socijalnom samoefikasnošću, vodstvom i kooperativnošću (Puckett i sur., 2008). Stoga se postavlja pitanje hoće li niža usamljenost povratno pojačati popularnost i kakva je uloga kvantitativnih korelata usamljenosti poput širine socijalne mreže i kvalitativnih poput stupnja samootkrivanja u tom sustavu povratne sprege. Zanimljivo bi bilo istražiti i odnos između popularnosti i različitih oblika usamljenosti. Moguće je da je popularnost u većoj mjeri povezana sa socijalnom usamljenošću nego emocionalnom i s usamljenošću koja proizlazi iz prijateljskih veza nego obiteljskih što bi trebalo provjeriti u narednim istraživanjima.

Trećim problemom su obuhvaćene i spolne razlike u usamljenosti. Usprkos rezultatima prijašnjih istraživanja, koji su pokazali da mladići izvještavaju o izraženijoj usamljenosti nego djevojke kada se koriste mjerni instrumenti koji ne spominju riječ „usamljenost“ u česticama, kao u našem istraživanju, pokazalo se da su djevojke usamljenije od mladića. Spolne razlike u usamljenosti se mogu objasniti izraženijom introspektivnošću djevojaka nego mladića, većom usmjerenosti na socijalne odnose i spremnosti da izvještavaju o osjećaju usamljenosti (Lacković-Grgin, 2008). Možda mladići imaju drugačija očekivanja od interpersonalnih odnosa u odnosu na djevojke što rezultira manjom usamljenošću kod

mladića bez obzira na nekorištenje riječi „usamljenost“ na skali. Međutim, potrebna su daljnja istraživanja koja bi provjerila potonju mogućnost i u kojima bi se usporedili rezultati dobiveni na različitim skalama. Uza sve to korisno bi bilo provjeriti razlike između mladića i djevojaka na različitim dimenzijama usamljenosti poput socijalne i emocionalne usamljenosti

Što se tiče djelovanja spola kao moderatora između popularnosti i usamljenosti, nije se potvrdila pretpostavka da će veća popularnost biti više povezana s manjom usamljenošću kod djevojaka nego kod mladića. Dakle, obrazac odnosa između popularnosti i usamljenosti podjednak je za mladiće i djevojke. Smanjenje ili povećanje usamljenosti za pojedine razine popularnosti podjednako je za mladiće i djevojke, odnosno položaj u društvu vršnjaka jednako je povezan s razinom usamljenosti i mladića i djevojaka.

Dobivene rezultate trebamo promatrati u okviru metodoloških ograničenja istraživanja. Naime, ispitivanje popularnosti provedeno je tehnikom skalnih procjena i učenici koji su procjenjivani bili su poredani abecednim redoslijedom. Budući da se broj učenika u razredima kretao od 11 do 23, redoslijed učenika na listi vjerojatno nije predstavljao sistematski faktor koji narušava unutarnju valjanost istraživanja. U slučaju da je lista s imenima duža i da se primjenjuje tehnika nominacija u sklopu koje učenici odbiru imena popularnih učenika, redoslijed učenika bi mogao biti relevantan faktor jer bi učenici češće odabirali imena s početka nego s kraja liste (Babad, 2001). U našem slučaju redoslijed vjerojatno nije imao utjecaja, ali bi kao dodatnu kontrolu bilo korisno primijeniti rotirane liste pri čemu bi imena učenika bila poredana slučajnim redoslijedom. Nadalje, ljestvica za procjenu obuhvaćala je samo procjene popularnosti, ne i nepopularnosti jer Babad (2001) navodi da za definiranje percipirane popularnosti nije nužno kombiniranje dviju dimenzija kao za sociometrijsku popularnost. Međutim, bilo bi korisno dodatno usporediti rezultate koji se dobivaju procjenom samo popularnosti i rezultate koji se dobivaju kao razlika između procjena popularnosti i nepopularnosti, što predstavlja cjelovitiju sliku popularnosti neke osobe. U našem istraživanju odlučili smo se ne tražiti procjene nepopularnosti jer smo uzeli u obzir etička načela i sukladno njima željeli smanjiti negativne osjećaje koji se mogu pojaviti kod učenika tijekom istraživanja. Naime, baterija mjernih instrumenata obuhvaćala je ispitivanje tjelesnih pubertalnih promjena što je adolescentima osjetljiva tema (Seiffge – Krenke, 1998) i usamljenosti te istraživanje nije bilo anonimno. Stoga ispitivanjem nepopularnosti nismo željeli potencirati neugodu koja bi se mogla pojaviti kao za vrijeme ispitivanja nesviđanja u afektivnoj sociometriji (Hayvren i Hymel, 1984).

Istraživanjem smo dobili uvid u popularnost učenika iz perspektive njihovih vršnjaka iz razrednog odjeljenja. U ranoj adolescenciji učenici se nalaze u višim razredima osnovne škole i redovito komuniciraju s vršnjacima iz drugih razrednih odjeljenja te je moguće da svoj socijalni status izgrađuju na široj razini od razrednog odjeljenja i razreda. Stoga bi bilo korisno ispitati procjene na razini svih razrednih odjeljenja kako bismo izdvojili najpopularnije pojedince među popularnima. Za razredna odjeljenja smo se odlučili jer unutar njih učenici provode najviše vremena pa su procjenjivači na razini razrednog odjeljenja dobar izvor informacija. Problem na koji pritom nailazimo je kombiniranje procjena popularnosti na razini razrednog odjeljenja i manjih skupina unutar njega. Točnije, tijekom vremena se unutar razrednog odjeljenja stvaraju prijateljstva i skupine učenika koji zajedno provode najviše vremena i moguće je da su članovi tih skupina ili prijatelji međusobno davali veće procjene popularnosti što je moglo djelovati na ukupnu procjenu popularnosti i rezultirati njezinim precjenjivanjem na razini cijelog razrednog odjeljenja. Jednak problem bi postojao i prilikom ispitivanja popularnosti na razini svih razrednih odjeljenja.

Naposljetku, generalizaciju rezultata našeg istraživanja ograničava prigodan uzorak učenika smještenih u dva grada u istom regionalnom dijelu Hrvatske. Bilo bi korisno provjeriti promjene odnosa između ispitivanih varijabli tijekom vremena, odnosno provesti longitudinalno istraživanje te kao dodatni izvor informacija koristiti metodu opažanja za ispitivanje popularnosti.

## **ZAKLJUČAK**

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi spolne razlike u percipiranoj popularnosti i povezanost percipirane popularnosti sa spolom procjenjivača i procjenjivane osobe. Također je istražen odnos između percipirane popularnosti i usamljenosti te relativnog pubertalnog statusa uz spol kao moderator varijablu tih odnosa. Usprkos navedenim metodološkim ograničenjima i značajnom prostoru za daljnja istraživanja istraživanjem smo dobili zanimljive i korisne rezultate. Pokazalo se da su mladići u ranoj adolescenciji popularniji od djevojaka. Također, mladići i djevojke procjenjuju vršnjake istoga spola popularnijima nego vršnjake suprotnog spola. Nadalje, relativni pubertalni status se nije pokazao povezanim s popularnošću. Konačno, nisko popularni učenici su usamljeniji nego srednje i visoko popularni te između potonjih učenika nema razlike u popularnosti. K tome su na našem uzorku djevojke usamljenije od mladića.

Zaključno možemo reći da je istraživanje provedeno u skladu sa suvremenim trendovima u psihologiji adolescencije koji se odnose na integraciju s pristupom pozitivne psihologije i na novi način određivanja popularnosti. Rezultati ovog istraživanja proširili su dosadašnje spoznaje o popularnosti u ranoj adolescenciji i dali smjernice za buduća istraživanja. Dodatni poticaj za provedbu daljnjih istraživanja je činjenica da će nam ona pomoći u razumijevanju socijalnog života mladih koji je povezan s njihovim psihičkim zdravljem i subjektivnom dobrobiti.

## LITERATURA

Adler, P. A. i Adler, P. (1998). *Peer power: Preadolescent culture and identity*. New Jersey: Rutgers University Press.

Aronson, E., Wilson, T. D. i Akert, R. M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.

Asher, S. R. i Paquette, J. A. (2003). Loneliness and peer relations in childhood. *Current Directions in Psychological Science*, 12(3), 75–78. doi:10.1111/1467-8721.01233

Babad, E. (2001). On the conception and measurement of popularity: More facts and some straight conclusions. *Social Psychology of Education*, 5(1), 3–29.

doi:10.1023/A:1012780232587

Benson, P. L., Scales, P. C., Hamilton, S. F., Sesma Jr., A., Hong, K. L. i Roehlkepartain, E. C. (2006). Positive youth development so far: Core hypotheses and their implications for policy and practice. *Search Institute Insights & Evidence* 3(1), 1–13.

Berk, L. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Biehl, M. C., Natsuaki, M. N. i Ge, X. (2007). The influence of pubertal timing on alcohol use and heavy drinking trajectories. *Journal of Youth and Adolescence*, 36, 153-167. doi: 10.1007/s10964-006-9120-z

de Bruyn, E. H. i van den Boom, D. C. (2005). Interpersonal behavior, peer popularity, and self-esteem in early adolescence. *Social Development*, 14(4), 555–573. doi: 10.1111/j.1467-9507.2005.00317.x

- Cacioppo, J. T. i Hawley, L. C. (2009). Loneliness. U Leary, M. R. and Hoyle, R. H. (Ur.). *Handbook of individual differences in social behavior* (str. 227-240). New York: Guilford.
- Card, N. A., Hodges, E. V. E., Little, T. D. i Hawley, P. H. (2005). Gender effects in peer nominations for aggression and social status. *International Journal of Behavioral Development*, 29(2), 146–155. doi: 10.1080/01650250444000414
- Cavanagh, S. E., Riegle-Crumb, C. i Crosnoe, R. (2007). Puberty and the education of girls. *Social Psychology Quarterly*, 70(2), 186-198. doi: 10.1177/019027250707000207
- Cillessen, A. H. N. i Mayeux, L. (2004). From censure to reinforcement: Developmental changes in the association between aggression and social status. *Child Development*, 75(1), 147–163. doi: 10.1111/j.1467-8624.2004.00660.x
- Closson, L. M. (2009). Status and gender differences in early adolescents' descriptions of popularity. *Social Development*, 18(2), 412–426. doi: 10.1111/j.1467-9507.2008.00459.x
- Dijkstra, J. K., Cillessen, A. H. N., Lindenberg, S. i Veenstra, R. (2010). Basking in reflected glory and its limits: Why adolescents hang out with popular peers. *Journal of Research on Adolescence*, 20(4), 942–958. doi: 10.1111/j.1532-7795.2010.00671.x
- DiTommaso, E. i Spinner, B. (1997). Social and emotional loneliness: A re-examination of Weiss' typology of loneliness. *Personality and Individual Differences*, 22(3), 417-427. doi: 10.1016/S0191-8869(96)00204-8
- Dorn, L. D., Dahl, R. E., Woodward, H. R. i Biro, F. (2006.). Defining the boundaries of early adolescents: A user's guide to assessing pubertal status and pubertal timing in research with adolescents. *Applied Developmental Science*, 10(1), 30-56. 10.1207/s1532480xads1001
- Eder, D. (1985). The cycle of popularity: Interpersonal relations among female adolescents. *Sociology of Education*, 58(3), 154–165. doi: 10.2307/2112416
- Heinrich, L. M. i Gullone, E. (2006). The clinical significance of loneliness: A literature review. *Clinical Psychology Review*, 26, 695–718. doi:10.1016/j.cpr.2006.04.002

- Kaltiala-Heino, R., Kosunen, E., i Rimpelä, M. (2003). Pubertal timing, sexual behaviour and self-reported depression in middle adolescence. *Journal of Adolescence*, 26, 531–545. doi:10.1016/S0140-1971(03)00053-8
- Keresteš, G., Brković, I. i Kuterovac Jagodić, G. (2010a). Mjerenje pubertalnoga sazrijevanja u istraživanjima razvoja adolescenata. *Društvena istraživanja*, 19(6), 933-951.
- Keresteš, G., Brković, I. i Kuterovac Jagodić, G. (2010b). Prikladnost nekoliko subjektivnih mjera pubertalnoga sazrijevanja za primjenu u nekliničkim istraživanjima razvoja adolescenata. *Društvena istraživanja*, 19(6), 1015-1035.
- Košir, K. i Pečjak, S. (2005). Sociometry as a method for investigating peer relationships: What does it actually measure? *Educational Research*, 47(1), 127–144. doi: 10.1080/0013188042000337604
- Lacković-Grgin, K. (2006.). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lacković-Grgin, K. (2008.). *Usamljenost. Fenomenologija, teorije i istraživanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- LaFontana, K. M. i Cillessen, A. H. N. (1999). Children's interpersonal perceptions as a function of sociometric and peer-perceived popularity. *The Journal of Genetic Psychology*, 160(2), 225-242. doi: 10.1080/0022132990959539
- Lansford, J. E., Killeya-Jones, L. A., Miller, S. i Costanzo, P. R. (2009). Early adolescents' social standing in peer groups: Behavioral correlates of stability and change. *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 1084–1095. doi 10.1007/s10964-009-9410-3
- Lanza, S. T. i Collins, L. M. (2002). Pubertal timing and the onset of substance use in females during early adolescence. *Prevention Science*, 3(1), 69-82.
- Lasgaard, M., Goossens L., Holm Bramsen, R., Trillingsgaard, T. i Elklit, A. (2011). Different sources of loneliness are associated with different forms of psychopathology in adolescence. *Journal of Research in Personality*, 45(2), 233-237. doi:10.1016/j.jrp.2010.12.005

Lease, A. M., Musgrove, K. T. i Axelrod, J. L. (2002). Dimensions of social status in preadolescent peer groups: Likability, perceived popularity, and social dominance. *Social Development, 11*(4), 508–533. doi: 10.1111/1467-9507.00213

Marceau, K., Ram, N., Houts, R. M., Grimm, K. J. i Susman, E. J. (2011). Individual differences in boys' and girls' timing and tempo of puberty: Modeling development with nonlinear growth models. *Developmental Psychology, 47*(5), 1389–1409. doi: 10.1037/a0023838

Maassena, G. H., van Boxtela, H. W. i Goossens, F. A. (2005). Reliability of nominations and two-dimensional rating scale methods for sociometric status determination. *Applied Developmental Psychology, 26*, 51–68. doi:10.1016/j.appdev.2004.10.005

Mayeux, L. (2011). Effects of popularity and gender on peers' perceptions of prosocial, antisocial, and jealousy-eliciting behaviors. *Merrill-Palmer Quarterly, 57*(4), 349–374.

McCabe, M. P. i Ricciardelli, L. A. (2004). A longitudinal study of pubertal timing and extreme body change behaviors among adolescent boys and girls. *Journal of Adolescence, 39* (153), 145–166.

Medved, A. i Keresteš, G. (2011). Usamljenost u ranoj adolescenciji: spolne i dobne razlike te povezanost sa socijalnim odnosima. *Društvena istraživanja, 20*(2), 457-478. doi:10.5559/di.20.2.09

Mendle, J., Turkheimer, E. i Emery, R. E. (2007). Detrimental psychological outcomes associated with early pubertal timing in adolescent girls. *Developmental Review, 27*, 151–171. doi:10.1016/j.dr.2006.11.001

Natsuaki, M. N., Klimes-Dougan, B., Ge, X., Shirtcliff, E. A., Hastings, P. D. i Zahn-Waxler, C. (2009). Early pubertal maturation and internalizing problems in adolescence: Sex differences in the role of cortisol reactivity to interpersonal stress. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 38*(4), 513–524. doi: 10.1080/15374410902976320

Peplau, L. A. i Perlman, D. (1982.). *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy*. New York: John Wiley and Sons.



Puckett, M. B., Wargo Aikins, A. i Cillessen, A. H. N. (2008). Moderators of the association between relational aggression and perceived popularity. *Aggressive Behavior*, 34, 563–576. doi: 10.1002/ab.20280

Reynolds, B. M. i Juvonen, J. (2011). The role of early maturation, perceived popularity, and rumors in the emergence of internalizing symptoms among adolescent girls. *Journal of Youth and Adolescence*, 40, 407–422. doi: 10.1007/s10964-010-9619-1

Russell, D. (1996.). The UCLA loneliness scale (version 3): Reliability, validity, and factor structure. *Journal of Personality Assessment*, 66 (1), 20-40. doi:10.1207/s15327752jpa6601\_2

Seiffge – Krenke, I. (1998). *Adolescents' health: A developmental perspective*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Suitor, J. J., Minyard, S. A. i Carter, R. S. (2001). "Did you see what i saw?": Gender differences in perceptions of avenues to prestige among adolescents. *Sociological Inquiry*, 71(4), 437-454. doi: 10.1111/j.1475-682X.2001.tb01125.x

Stice, E. i Whitenton, K. (2002). Risk factors for body dissatisfaction in adolescent girls: A longitudinal investigation. *Developmental Psychology*, 38 (5), 669–678. doi: 10.1037//0012-1649.38.5.669

Teunissen, H. A., Adelman, C. B., Prinstein, M. J., Spijkerman, R., Poelen, E. A. P., Engels & Ron, R. C. M. E. i Scholte, H. J. (2011). The interaction between pubertal timing and peer popularity for boys and girls: An integration of biological and interpersonal perspectives on adolescent depression. *Journal of Abnormal Child Psycholgy*, 39, 413–423. doi: 10.1007/s10802-010-9467-1

Weiss, R. S. (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation*. Cambridge, MA: MIT Press.